

LA CELEBRACIÓ DEL COS I LA MEMÒRIA

POMPEU CASANOVAS

Institut de Dret i Tecnologia, UAB

pompeu.casanovas@uab.cat

RMIT Melbourne University

pompeu.casanovas@rmit.edu.au

Començaré amb algunes imatges per situar el tema. A causa de la seva feina, molts cops els juristes i els filòsofs del dret transformen en abstraccions útils la forma de regular les experiències humanes però acaben per allunyar-se massa d'aquestes experiències que, suposadament, són a l'origen de la seva feina.

El llenguatge pot no ser una guia suficient. Proposo començar per un aspecte menys elaborat que apunta a l'experiència humana més bàsica de la relació amb nosaltres mateixos com a éssers que vivim, sentim i pensem dins d'ambients determinats i en situacions concretes. Sé que la identitat és un objecte fonedís, però l'obra d'alguns artistes del segle passat i contemporanis pot ajudar-nos en aquesta tasca de situació de l'espai des del qual sentim, pensem i actuem, perquè és justament aquest espai, aquest context essencial, el que ha resultat profundament alterat en els darrers quinze anys.

De fet el que vull assenyalar és aquesta alteració dels límits. Tots els grans temes de la fenomenologia i l'hermenèutica poden ser portats a la palestra: la diferència, l'alteritat,

l'estranyament, l'elevació, el desdoblament, el retorn, el reconeixement, la projecció, la presència, l'absència... Tot això ho podem viure ara de forma immediata i en temps real, on les coordenades de la identitat ens resituen com a subjectes passius o proactius de la informació fragmentària que rebem i processem. Es tracta en realitat d'un procés comunicatiu que va començar ja a la I Guerra Mundial, on els soldats van escriure (i van rebre també) literalment milions de cartes i de postals, ara digitalitzades en el projectes de celebració dels cent anys de la Gran Guerra.

Els artistes visuals dels anys setanta van descobrir la presència, el mirall i el reflex dins del mirall com una forma de deixar constància de les experiències del cos i de la vida quotidiana. És el cas de Carol Jerrems (1949-1980), per exemple, una artista australiana morta als trenta-un anys, que va documentar minuciosament els efectes físics de la malaltia en el seu cos, igual com abans havia documentat tots els actes de la seva vida i el treball que havia efectuat amb les bandes de joves delinqüents marginats. La reflexió sobre el procés era iterativa i exploratòria: era també una aventura personal. La reivindicació del feminisme, e.g., era afirmada per sobre de les possibles agressions i comunicada mitjançant referències implícites en la pròpia obra, des de diferents angles superposats.

Per a mi, el cas de Vivian Maier (1926-2009), la desconeguda fotògrafa de carrer que efectuà més de 150.000 fotografies de la vida americana mentre treballava de mainadera per a famílies riques, és emblemàtic. Ella mai no va mostrar, publicar o editar la seva feina. Vivia literalment i secreta dins de l'ull de la lent. Algunes de les seves imatges es van abocar al web el juliol del 2008. Meier morí l'abril del 2009. El mes d'octubre del mateix any, el col·leccionista John Maloof va linkar el seu blog amb una selecció de fotografies a *Flickr*, i l'efecte de propagació fou immediat, formidable, amb milers de persones que per primer cop les van poder contemplar i apreciar.

Fig. 9-10. (1) Vivian Meier, *Autorretrat* (1956). Font: <http://www.vivian-maier.com/gallery/self-portraits/#slide-33>. (2) Carol Jerrems, *The Royal Hobart Hospital Series* (1979) Font: National Portrait Gallery, <http://www.portrait.gov.au/image/15321/>

En aquesta època, l'atenció a la presència tenia quelcom d'optimista, de positiu, d'esperançador. En l'àmbit general de crítica que caracteritzava les obres d'autors com Georges Bataille, Gilles Deleuze, Michel Foucault o Pier Paolo Pasolini la idea principal no era com podria semblar d'entrada l'exploració dels marges, sinó la subversió, l'afirmació de la vida, de les experiències i de la veu dels oblidats, explotats o exclosos. Es tractava en el fons d'una invitació a la participació, a la integració i al canvi. En un sentit més exclusivament sensorial, també aquesta era la via inicial del *body art* i *performances* de Marina Abramović i d'Uwe Laysiepen (Ulay), als anys setanta.

Aquest impuls es va diluir després, amb la integració en el mercat de les fotografies, vídeos i representacions gràfiques dels experiments dels límits del cos de l'artista. Ara les *performances* ja són un lloc comú, i alguns dels artistes d'ahir s'han integrat perfectament en el món polaritzat de les fundacions, el mercat de l'art i els museus de masses. Fan arqueologia de si mateixos, ja sense la frescor dels inicis. Però primer no era així. L'obra *underground* sobre la violència i el consum de drogues a Amèrica del Nord de

Larry Clark, on el cineasta recuperava la memòria dels cinquanta i seixanta a *Tulsa* (1971), posseïa la netedat de la mirada, pel damunt dels actes crus que les imatges mostraven sense distància de cap mena.¹

Tot això era autèntic: no es convertien en «art» ells mateixos, sinó només l'experiència de la seva identitat, prou malmesa per l'experiència que reflectien, i que ells sabien que era el que volien transmetre. Als anys setanta, l'etnicitat, l'afirmació del gènere, el descobriment dels drets d'igualtat, van actuar com una força política «centrífuga» que va canviar la forma com la cultura i política nord-americanes havien diluït les diferències fins aquell moment (Schulman, 2001: 80).

Hi ha un altre aspecte força interessant: en la revelació de la intimitat personal en què es basaven, tant l'obra de Jerrems com la de Clark requerien la cooperació voluntària dels seus amics o de la gent amb qui treballaven. No hi havia imatges ni filmacions sense consentiment. El respecte a l'altre era important. Com també ho era la relació immediata, pròxima, corporal, amb si mateix i amb l'altre.

Figs. 11-12. Afirmació i presència. 1. Carol Jerrems (1975), *Vale Street*; 2. Larry Clark *Tulsa* (1971)²

1. El llibre de fotografies de *Tulsa* (1971) és accessible a <https://vimeo.com/34595852>.

2. Fonts: (1) National Gallery of Australia, <http://nga.gov.au/federation/Detail.cfm?WorkID=96378> (2) Haveanicebook, ISBN: 978-0-8021-3748-2, <https://vimeo.com/34595852>

En contrast, la memòria que avui es recupera a inicis del nostre segle ja no és innocent, ni proposa cap regeneració, ni necessita la proximitat del grup. Mostra l'absència com un element constitutiu de la vida quotidiana. La presència es personalitza en memòria col·lectiva *informatitzada*. Podem accedir més fàcilment al coneixement dels detalls. Això no és nou. Fa poc es va descobrir la cambra d'Hubert Rochereau, un soldat francès mort el 25 d'abril del 1918 a la batalla de Mont Kemmel, conservada intacta per desig exprés dels seus pares durant tres generacions.³ El que és nou és la manera de classificar, organitzar i accedir a aquesta informació, abans local i privada, transformant-la ara en coneixement públic. Especialment les emocions humanes —de joia, dolor, pertinença, pèrdua, submissió, poder o venjança— poden ser preservades, intensificades, induïdes o alterades com a contingut transmissible i operable en xarxa. I sobretot, *personalitzades*.

Karina S. Lau, de vint anys, va morir quan el seu helicòpter va ser abatut el dos de novembre del 2003 a Falluja, Iraq. Era de Livingston, Califòrnia. Robert McLaren, de vint anys també, resultà mort en esclatar una mina de terra l'onze de juny del 2009 a Helmand, Afganistan. Era de Kintra Fionnphort, de l'illa de Mull, Escòcia. La cambra de Karina va ser fotografiada el mes de desembre del 2009. La de Robert el mes de març de 2011. Ambdós formen part del projecte del fotògraf de guerra Ashley Gilbertson *Bedrooms of the Fallen* (Les cambres dels caiguts) recentment presentat i finançat pel New York Times (maig del 2014), de gran impacte i immediatament distribuït i comentat a la xarxa. Es tracta d'una memòria compartida, constituïda ja en coneixement comú sobre persones, esdeveniments i processos.

3. Cf. <http://www.straitstimes.com/news/world/europe/story/wwi-soldiers-bedroom-lies-frozen-time-his-devastated-parents-last-wish-2014#2>

La celebració del cos i de la vida en la comunicació global –la «comunicació per la comunicació» de la circulació de continguts– només apunta als escenaris del context que configuren el nou medi natural. No és una pèrdua de sentit, sinó literalment un buidat de la identitat.

[Aquest material ha estat reelaborat per a formar part d'una propera publicació: Pompeu Casanovas, *Sub lege pugnamus. De la Gran Guerra a les Grans Dades*, Barcelona: Edicions de la Universitat de Barcelona, en premsa].

